वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी

कारकप्रकरणम् (२६)

२६.०८.२०१३

पुनरावर्तनम् - अपादानकारकम्

- ध्रुवमपायेऽपादानम् (१.४.२४)
- भीत्रार्थानां भयहेतुः (१.४.२५)
- पराजेरसोढः (१.४.२६)
- वारणार्थानामीप्सितः (१.४.२७)
- अन्तर्द्धौ येनादर्शनमिच्छति (१.४.२८)
- आख्यातोपयोगे (१.४.२९)
- जनिकर्तुः प्रकृतिः (१.४.३०)
- भुवः प्रभवः (१.४.३१)

ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च (वा)

- ल्यबन्तस्य लोपे = अदर्शने = अप्रयोगे सति गम्यमानतदर्थं प्रति कर्मणि अधिकरणे च पञ्चमी वाच्या इत्यर्थः ।
- प्रासादात् प्रेक्षते ।
- आसनात् प्रेक्षते ।
- प्रासादम् आरुह्य, आसने उपविश्य प्रेक्षते इत्यर्थः ।
- श्वशुरात् जिह्रेति ।
- श्वशुरं वीक्ष्य इत्यर्थः ।

गम्यमानापि क्रिया कारकविभक्तीनां निमित्तम् (वा)

- कस्मात् त्वम्, नद्याः ।
- कस्मात्त्वमिति ।

उपपदपञ्चमी

यतश्चाध्वकालनिमानं ततः पञ्चमी (वा)

- यतश्चेति ।
- येन अवधिना अध्वनः कालस्य वा निमानम् = परिच्छेदः = इयत्ता गम्यते, ततः पञ्चमी ।
- 'तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यौ' (वा)
- तद्युक्तादिति ।
- 'कालात्सप्तमी च वक्तव्या' (वा)
- वनाद् ग्रामो योजनं योजने वा ।
- वनादिति ।
- कार्त्तिक्याः आग्रहायणी मासे ।
- कार्तिक्या इति ।

अन्यारादितरर्तेदिक्शब्दाञ्चूत्तरपदाजाहियुक्ते (२.३.२९)

- एकपदात्मकं सूत्रम् । अन्य-आराद्-इतर-ऋते-दिक्शब्द-अञ्चूत्तरपद-आच्-आहि-युक्ते ।
- ‘अपादाने पञ्चमी’ (२.३.२८) इत्यतः ‘पञ्चमी’ इति अनुवर्तते ।
- एतैः योगे पञ्चमी स्यात् ।
- एतैर्योग इति ।
- अन्य इत्यर्थग्रहणम् ।
- इतरग्रहणं प्रपञ्चार्थम् ।
- अन्यो भिन्न इतरो वा कृष्णात् ।

- ‘आराद् दूरसमीपयोः’ इत्यमरः।
- आराद्वनात् ।

- ऋते इत्येकारान्तमव्ययम् । ‘ऋते वर्जने’ इत्यमरः ।
- ऋते कृष्णात् ।
- ऋते कृष्णादिति ।

- पूर्वो ग्रामात् ।
- पूर्वो ग्रामादिति ।
- दिशि दृष्टः शब्दः दिक्शब्दः ।
- दिशि दृष्ट इति ।
- तेन संप्रति देशकालवृत्तिना योगेऽपि भवति ।
- चैत्रात् पूर्वः फाल्गुनः ।
- संप्रतीति ।
- अवयववाचियोगे तु न ।
- ‘तस्य परमाम्रेडितम्’ इति निर्देशात् ।
- पूर्वं कायस्य ।